

Baán Tibor

Két könyv

Benke László: Otthonkereső;

Benke László: Ketten a Forrásnál

Benke László több embernek való feladatot vállalt magára. Sorsa a faluról városba érkező mesebeli legkisebb fiú alakját idézi elénk, aki számos próbatétel után érkezett el legigazabb önmagához és ezen keresztül hozzánk, olvasókhoz, akik pontosan értjük a költő, az író, a könyvkiadó indítékait, küzdelmeinek természetét. Egyáltalán, azt a művészi karaktert, amit a most megjelent nagy ívű életműösszegző kötetek, az *Otthonkereső* bővített novellafűzére és a *Ketten a forrásnál* című szerelmes versek képviselnek. A különböző műnemekben és műfajokban, különböző nézőpontokból felvillantott, ábrázolt életigazságok egy olyasfajta képet adnak a jelen és a félmúlt társadalmi, emberi viszonyairól, amely a mai magyar irodalom hiánypótló értéke. Már csak azért is, mert viszonylag kevés mű született, amely hiteles képet adott a rendszerváltást követő évek nyomorúságáról, a felszámolt gyárak, utcára tett százezrek sorsáról. Arról a rablóprivatizációról, amely Magyarország második világháborús vagyon-vesztéséhez mérhető károkat okozott.

Kezdem azzal, hogy az *Otthonkereső* novellafűzérének hőse nem valami kitalált személy. Az író vallomása (a kötet fülszövegében) pontos képet ad a mű mélyebb megértéséhez. Így ír: „Családom, válásaim, gyerekeim, életem fontosabb történeteit Magyar János bőrébe bújva mondom el. Felvillantom nagyszüleink, szüleink, önmagunk, gyerekeink és unokáink életét, múltunkat és jelenünket.” A mű időkerete tehát nemzedékeken átívelő sűrített családregény illúzióját adja. A lineáris időrend lehetőséget kínál arra, hogy a nemzedékek sorsában érjük tetten a történelmi változásokat. A mű elején a főhős édesanyjához utazik haza, s közben szembesülnie kell az egykor virágzó falu széthullásával. Magyar János a faluban járva-kelve valósággal rekonstruálja a település lecsúszásához és elnéptelenedéséhez vezető utat. „A kuláküldözéssekkel megalázott és kifosztott emberek, mihelyt egy kicsit szabadulhattak, az ötvenes-hatvanas években elmenekültek a városba, sorsukra hagyva földjüket, házukat. Fokozatosan az egész utcasor kiürült. A hetvenes

években itt még tomboltak, öklüket rázták az összeomlott házak romjain a rózsák. Némán vádolták pusztítóikat." Az idézett részlet sajátosan viszonylik a jelenhez, ahol a falu, mint tengerbe hajított kő, süllyed a mélyszegénységbe.

Vajon így kell-e ennek lennie? Miféle történelmi bűnök vezettek el a falvak elnéptelenedéséhez, a haza-táj elvadulásához? Magyar János a kérdésre saját élete és sorsa tanulságaival válaszol. Úgy találja, hogy a régi falu a nehézségek dacára inkább volt közösség, mint a mai. Egy olyan ősi rend, amit a *Muskátlis szerelem,* a *Cséplés, a Kenyérsütés* hívószavai jellemeznek. A falu nehéz életét ábrázoló epizódokban a hagyomány ereje érvényesül, 45 után viszont , erre is kapunk utalásokat, épp a nemzetet megtartó tradíciókat, s ezen keresztül a parasztság évszázados erkölcsi rendjét zilálták szét. Magyar Jánost még felelős, távlatokban gondolkozó emberré nevelte a vidéki Magyarország. Hagyományain keresztül megtanította ugyanis a munka és a kenyér tiszteletére. Ennek megfelelően viszonyul aztán a város kínálta élethelyzetekhez. Családot alapítva otthont kíván teremteni magának és övéinek. Ez a célja, habár kecsegtető közelségbe kerül időnként, mégsem teljesülhet igazán.

A sűrű életanyagot hömpölyögtető mű a család széthullásának drámáját érzékelteti, egészen addig a pontig, ahol Magyar János (három gyerek édesapja) hasonlóan sok más sorstársához, a pánikszerűen végrehajtott rendszerváltás viharában elveszti munkáját. E drámai helyzetről különösen sokat mond a ritka prózapoétikai erővel megírt *üzemsirató* (A *Munkakereső c. részben),* ahol a valóság és a látomás képei keverednek. A korszak történelmi kataklizmája szétdobálja az embereket. Magyar János életküzdelme erről a történelmi nullapontról indul. Fokozatosan perli vissza az emberhez méltó élet és sors esélyét. Életkudarcaiban, közel a drámai megsemmisüléshez, újra és újra megmenti az a rejtett gyökérzet, ami szülőföldjéhez és ezen keresztül a hazához kapcsolja. Az *Otthonkereső* ily módon nem csak családregény, hanem az „országlakóvá" (Nemeskürty István) hazátlanított ember felemelésének könyve.

A 2008-ban megjelent mű ezen a ponton zárul. A folytatás (a csatolt újabb részben) a szellemi felemelkedés életrajzát kínálja. Az eszmélés szóval jellemezhető világfelfedezés centrumában a példaképek számbavétele (Kassák Lajos, Tamási Lajos, Varga Domokos) életpéldája áll. Az író, mint könyvkiadó igazi küldetéses embernek bizonyult, aki vállalta az eszményei melletti kiállást, noha a korszak amnéziája nem kedvezett (ma sem kedvez) a gondolatnak, hogy a „gazda gondosságával nézzünk jószágainkra, az egész országra, hazánk függetlenségére." Ez a Veres Péter nyomán írt üzenet összecseng 1956 forradalmának vakmerő remé-

nyével, amely hinni akart abban, hogy egy kis nép szabad lehet, független… egy olyan korban, amely csak a nyers erő jogát ismeri. A könyv szellemi oknyomozása mindezzel együtt optimista módon a múlt meghaladására figyelmeztet : „A magyarságnak olyan mérhetetlen tartalékai vannak megvalósítható, gyakorlattá tehető eszményekből, amelyeket parlagon hevertetni több mint bűn."

Benke László költőként indult, s éppenséggel hátrányos helyzetből. Szellemi kibontakozásának terepe a csepeli Olvasó Munkás Klub volt, amiről sokan írtak. A *Ketten a forrásnál* című verskötet, melynek alcíme: *Szerelmeskönyv,* valójában egyfajta lírai életmérleg. Az egyik serpenyőben a „*politika*", a másikban, ahogy ezt Petőfi nyomában (*Szabadság, szerelem*) Ady megfogalmazta a *szerelem* található. A teremtés kozmikus centrumában a szerelem napját látjuk. Akkor is, ha ez a nap hatalmas árnyékot vet mögénk. Olyasféle kérdéseket, amikre csak és kizárólag érzelmi válaszok adhatók. A kötetnyitó *Ketten a forrásnál* ritka lírai erővel fogalmazza meg az emberi ittlét értelmét. Így: „Aranypettyekkel behintett végtelen / sugárzik rám, remegve élem / meztelen bőröd jázmin illatát, / tied vagyok újra meg újra, rezgő energiám / lüktet rezgő energiádban. / Eláll a fűszálak lélegzete, hajladozva / harmatozik a föld, lelkünk örömére / testünk gyönyöre csillan. / Felhő úszik át fölöttünk az éjszakai égen / benned élek és ringatózom, s te bennem." Az érzéki szerelem kozmikus távlatokat nyit. A vers kétségkívül a mai magyar irodalom legszebb szerelmes versei közé tartozik. Egyáltalán senki sem mutatott rá arra, hogy a költő a nihilizmus járványa idején is az élet pártján állt, áll. Igazi „életes versei", ahogyan Ady használta a kifejezést, nem egyszerűen a gyorsan múló szerelmi élményt rögzítik, hanem valami sokkal nagyobbat, az „életszerelmet", aminek a szerelem csak része. Ez a komplexitás adja meg Benke költészetének a lényegét. Pontosan tudja ugyanis, hogy a szerelmi élményben Isten teremtő terve működik. Ezen a szálon ez a líra valósággal leveti a földi nehézkedést, mert Istenig emelkedik. Misztikus élmény ez, akárhogy csűrjük-csavarjuk. Isten bibliája maga a teremtett világ. Születésünk titka azonban csak lassan válik valósággá, amit részben magunk teremtünk. A szerelem nem egyszerűen a test ujjongása, hanem a léleké is. *A szeretet terve* című vers ezt a titkot feszegeti. „Szívünkben és elménkben a szeretet terve / már majdnem készen állt, / mikor megszülettünk / de az egészről és a részletekről / lelkünkben még homály gomolygott."

A verseket olvasva érezzük, hogy a költő képes élménnyé alakítani mindazt, amit az intellektuális líra csak ritkán. Stílusa egyéni ötvözet,

amelyben a próza spontaneitása és a lírai emelkedettség találkozik. A versén szenvedélyes igazságkeresése, önvizsgáló őszintesége csupa olyan erény, amely az anarchia felé zuhanó valóság ellenében hirdeti az élet csodáját. Mindez mégsem jelenti azt, hogy a versek témája csak és kizárólag a szerelem. Sokkal inkább a létteljességben kibontakozó életvágy (*Jajszó pendült az éjszakában*), amelyben az én és a történelem, az útkeresések kudarcai egyszerre vannak jelen, egy olyan idő feletti szintézisben, ahol a kései szerelem legendája és mítosza, a kapcsolat érzelmi ábrája nem lebeg el a megfoghatatlanság éteri birodalmába. A költő ugyanis, mint ezt a versek bizonyítják, két lábbal áll a földön. Élményei erős gyökerekkel kötődnek a helyszínekhez. A kerthez, amely része a nagy és parcellázhatatlan természetnek. Fűnek, fának, leveleknek. De megjelenik a társadalmi tér is (*Ádvent Bécsben*), amelyben a helyszín hívja elő a lírai én gondolatait: „Szeretni jöttem Bécset, / nem irigyelni, / bár első látásra / ő nem lehet bűnös, / szépségéért / s csúfságainkért,/ mégis utálni kezdtem." A versben megjelenő látomás a Fekete Ember, utalással a Disznófejű nagyúrra, vagy az Ős-kajánra nem sok jót ígér a történelem útjain ezerszer kirabolt, megsarcolt napkeleti népnek, a magyarnak. A vers, amelyben jelen és múlt, történelmi panasz keveredik a lidércnyomásban megelevenedő történelmi figurákkal, Ferenc Józseftől Nagy Imréig, logikusan jut el a történelmi fohászként értelmezhető kéréshez: „…küldj mosolygó Illéseket,/ kemény kis Gellérteket, ne a pénzt és a halált kövessük egész életünkben / a grinzingi dombokon át, / Döbling felé…"

A költő a történelem kárvallottainak nevében a megváltó igazságot keresi, az életszerelem receptjét , hogy miképp kell megkapaszkodni, túlélni „infarktus országban" (*Életem- halálom oldalán, Élni infarktus-országban*) , hogy eljusson abba a Fénybe, ahol csak szeretet van és válasz a kérdésekre (*Sötétből fénybe, A vérző Bárányhoz).* Azokra is, amik a jelen kérdései a jövőnek.

Benke László: Otthonkereső,
Hét Krajcár, 2020

Benke László: Ketten a Forrásnál
Hét Krajcár, 2020